

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Dr. Ferenczi Zoltán.

Rovatvezetők: DR. BARTÓK ISTVÁN, SZIRJÁK ALBERT, RIEGER JURE.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.
Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhez (polgári iskola); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagótcza, 7. sz. a.) küldendők.

Felhívás előfizetésre.

A „CSALÁD és ISKOLA“ Erdély ez egyetlen magyar nevelésügyi lapja, a jövő 1882-ik évvel VIII-ik évfolyamába lép. Felhívjuk a közönséget, mely e lapot hét évig fenntartotta, további pártolásra az ügy nevében, melynek e lap szolgálni akar. Elmondunk erre nézve egy néhány gondolatot.

A népnevelés fontossága ma már nem vitás kérdés. Az osztályok nevelésének gyakorlatát az egyetemes nevelés gondolata foglalta el, mely messze áll ugyan még a czéltől, de erős gyökerű a közmegegyezésben. A munka mellett az egyetemes nevelés ez évszáz iránytadó gondolata.

Az egyetemes emberiség haladását eszközölni a nemzeti nevelés által; a nemzet polgárainak munkáját tökéletesíteni; szivét nemesebbé tenni, lelki életét gazdagítani; minden irányban egészséges érdeklődést felkelteni; a népet a humanus politikai intézményekhez, az emberiesen irgalmas büntető törvényekhez, melyek kétségen kívül előbb járnak, mint a nép miveltsége, méltóvá és éretté tenni: ez a népnevelés czélja, e téren fejlődik ki az európai államok legnemesebb versenye, ennek műhelyeiben fonatnak az emberi és nemzeti vonások aranyszálai.

Mi megértjük az évszáz életének e lüktető erejét s szolgálatába szegődünk, mint munkásai a nép egyetemes nevelésügyének hazánkban, melyben sok van téve, de még sokkal több nincs. Látjuk, hogy teremtő gondolatokban nem szűkölködünk, de az alkalmazásban sok az ingadozás és határozatlanság. Hazánk s különösen Erdély nagy részében a népoktatásnak egy kiválóan hazafi czéla is van: megnyerni a nemzet nagy tömegét a nemzetnek a magyar nyelv megtanítása által s a nemzethez kapcsolás külső szálait a szív, a lélek finom, de erősebb szálaivá tenni, e tudatot a kebel élő érzésévé gyujtani fel. Minden tanítónk kezében egy fáklyának kell lenni, melylyel a hazaszeretet fenséges utjaira világít. Mi nem szűnünk meg minél sulyosabbá tenni e gondolatot.

De másfelől közvetíteni óhajtjuk a nevelés elveit, bölcselmi igazságait, melyek által ez tudományyá válik s ez irányban nálunk is sok van már téve. Figyelemmel kísérik az alkalmazás, a részletek nehézségeit s a módszerek amaz értékét, mely szerint minél könnyebben s világosabban akarnak czélt érni, s ez oldalon még sok a tennivaló. Sürgetni fogjuk a családi élet nevelő kötelességeit s nemes példányait fogjuk keresni a szülők nevelő szeretetének.

Gyűjtögetni fogjuk ama tapasztalatokat, melyek a kisedovókban, népiskolákban a nevelés alapjait biztosabbakká teszik bizonyító tényeikkel, mily tények nélkül a hit ugyan ellehet, de a tudás nem.

Minden úton meg van kezdve a munka, de folytatni kell. Mi is, mint a magokét jelesen teljesítő laptársaink, a folytatásra vállalkozunk, a mint már hét év óta folyton ezt teszi lapunk, bizalommal e nagy nemzeti ügy fejlődésében, melyhez most már nem teremtők, csak munkások kellene. Bizalommal fogunk hát VIII-ik évfolyamunkhoz, meg levén győződve, hogy olvasóink támogatása, a közönség jóakarata, tanítótársaink munkássága segíteni fog, hogy erősek legyünk.

Kolozsvárt, 1881. december 14-én.

A „CSALÁD és ISKOLA“ szerkesztősége.

Az idegen nyelvek hazánkban s azok tanítása.

Sok dolog van, melyről nem igen szeretünk beszélni; s ha szólunk róla, nem igen szereti valaki hallani; pedig róla szólva eszmecserét óhajtunk előidézni, mely végre is tisztázza a nézeteket, melyek a tárgyat illetőleg nagyon különbözők vagy legalább nem tisztáztak: miben a fölszólalónak minden érdeme — meg lehet — a fölszólalás és nem egyéb.

Ilyen dolog, melynek ezéjával, szükségességével sokan nincsenek tisztában, a közoktatásügyünkben is felvett idegen nyelvek tanítása, nem zárva ki a gymnasiumi rendes tantárgyak sorába felvett ó classikai nyelveket sem; melyeknek alaki képző erejök mellett gyakorlatilag is nagy hasznát veszik a magasabb tudományos pályára készülődők.

Tanítják iskoláinkban az ó classikai nyelveken kívül számot tevőleg a német-, francia- és angol nyelveket; mint kötelezettet azonban a németet; mely minden iskola tantervébe, az egy elemiön kívül, fel van véve.

Meghatározott czélja e nyelv tanításának: a polgári-, reál- és kereskedelmi iskolákban a beszédképesség és a német irodalom — részben — classikai termékeinek megértése; — a tanító- és tanítónőképezdékben és gymnasiumokban a válogatottabb és magasabb stylumban tartott művek megértése.

Hogy e nyelv minden iskolánk tantervébe felvétel, kétségen kívül azt bizonyítja, hogy annak birása elismert szükség; mert ha e tantervek készítésénél alaki képzés lett volna a kitűzött czél, nem a német, hanem más ennél még tökéletesebb alkotású nyelv vétetett volna fel ennek helyébe.

És mégis nem rég az hirlett, hogy valamelyik reformatus convent a tanuló czéltalan megterheltségének nyilvánítván a német nyelv tanítását, azt kötelezett tantárgyai sorából ki akarta törölni, míg más helytt ennek ellentétéképen az anyanyelvet sem tudatosan beszélő kis gyermekkel igyekeznek azt elsajátíttatni; tehát elemi iskolákban, hol a kormány által kiadott tantervekben sem tartják azt szükségesnek.

Ez vagy amaz cselekszik-e helyesebben?

Idegen nyelvek tanításánál, szerény nézetem szerint, háromféle czélt tűzhetünk ki magunknak: 1-ször alaki képzést; 2-szor az illető nyelv irodalmának ismeretét művelődési szempontból; és 3-szor a beszédképesség elsajátítását.

Nálunk mindenki, a ki tanulja, az utóbbira törekszik.

Helyes-e ez? Erre az egyes iskolák tantervei adjanak feleletet.

És ha helyes, czélt érünk-e az eddig követett úton-módon?

A polgári iskola tanítványai főleg iparos pályára készülődnek; és bár kétséget nem szenved, hogy az

iparos, ki fiát utódjának neveli, azt tapasztalás végett tovább is küldheti Bécsnél és Berlinnél, az üzleti téren nem egyszer felmerülő érdekközösség legközelebbi szomszédunkkal, Austriával szükségessé teszi rá nézve a német nyelv birását, mert itt még ma a szerény körre szoruló magyarnak kell a már világ nyelvvé fejlődött némettel szemben hátrálnia. Erre tehát többször van szüksége mint más idegen nyelvre, melyek egyikének mindennapi szólamai közül csakhamar megtanulhat néhányat; s az egész nyelvet annak hazájában gyakorlati úton teheti magáévá, ha rá szüksége van.

Ugyanezt mondhatjuk a magyar kereskedelmi világról, mely azonban tekintély és műveltség tekintetében az utolsó időben annyira emelkedett az iparos osztálylyal együtt, hogy a mint tőle megkívánják, hogy az idegen nyelven hozzá érkezett megkereséseket megértse és azokra felelni tudjon, — ma holnap viszont kívánhatja ezt magára nézve ő is, — ha a körében megindult élénk magyarosodási mozgalom meghozza gyümölcsét s az egész kereskedelmi világunk valóban magyarrá leszen. Az idegen nyelven való közvetítésre ezen nyelvekben jártas irodai személyzetet tart a ház feje; tehát ő maga nélkülözheti ezek birását. Azonban kétségtelen, hogy több idegen nyelv ismerete csak előnyére válik a kereskedőnek. Ezek közül tehát, különösen ma még a fennebb jelzett okoknál fogva is természetes, hogy legközelebbi szomszédját sajáttja el.

A polgári fiu- és a kereskedelmi iskolákban tehát nagyon is indokolt egy idegen nyelvnek, nálunk a németnek tanítása.

Történik, hogy a kereskedő, az iparos elhal s üzletét a régi cég fenntartásával az özvegy vezeti tovább, de egy üzlet-vezető segítségével, a ki mellett az ő járatlansága egy vagy több idegen nyelvben nem hiba. A mérnök, az ügyvéd, az építész vagy a magyar hivatalnok neje még kevésbé szorul egy ilyenre, sőt rendszeren hasznát sem veszi egész életén át, ha megis tanult egyet közülök. E szempontból tehát a polgári leányiskolában el is maradhat egy második nyelv tanítása; ha csak alaki czélt nem tűz ki magának az ezt tanító a tanulónál; és ekkor a lehető legtökéletesebbje az ismert nyelveknek lenne a legczélszerűbb; ha ugyan a német mellett nem szólana az is, hogy a nők hivatása, legelső tiszte a családanyai lévén és mint ilyen legtermészetesebb nevelője gyermekeinek, tehát a német paedagogiai irodalmat — e nemben a leggazdagabgat, a legfejlettebbet — ismernie és figyelemmel kísérnie kellene. De ez csak megértését kívánja a nyelvnek; noha legyen szabad előre is megjegyezni, minden idegen nyelv tanításánál a beszédképességet a megértéssel együtt fejtve, az imént jelzett czélt is előbb érők el.

Három vagy akár csak két idegen nyelvet is, mint az nálunk szokásban van, t. i. a németet, francziát és angolt tanítani középosztályaink leányainak, visszaelés a gyermek erőivel, visszaelés a tanítás jogával.

Hogy e visszaélést megszüntessük, kívánjuk meg, hogy magyar nevelőnők, tanítónő jelöltjeink, — és a középosztályból csak is ők, — sajátítsák el tökéletesen a német és meglehetősen a francia nyelvet; mert akár téves, akár nem a szülők ebbeli nézete; de oly nevelőnőt, ki legalább e nyelvek egyikét nem bírja, németül nem tud folyékonyan beszélni, nem vesznek a házhoz. S ha már ez oly általános egy kíváncsi, daczoljunk-e a nagy közönséggel s az ifju nemzedék nevelését továbbra is idegen ajku, idegen érzelmű, mert idegen születésű nevelők kezére bizzuk, vagy igyekezzünk e kíváncsiaknak eleget tenni, ha csak azért is, hogy magyar nevelők előtt az út családjaink ifjuságához megnyílják s köztök élve, igyekezzenek őket meggyőzni arról, hogy a valódi miveltségnek éppen nem feltétele valamely idegen nyelv elsajátítása, s még a németre is csak oly nőnek van nálunk szüksége, a ki előreláthatólag Bécs legmagasabb köreihez is hivatva van egyszer másszor megfordulni; a középosztályhoz tartozó nő legtöbb esetben egész életén át hasznát sem veszi annak, a mint fennebb már mondva volt. Győzzék meg a magyar szülőket arról, hogy ma már van magyar műveltség, van magyar irodalom, mely a nők művelődési hajlamainak, még korunk ez iránt támasztott igényei mellett is, elég bő anyagot nyújt. S ha e nézetet közvéleménnyé emeltük, akkor felhagyhatunk ama kíváncsiakkal, hogy magyar tanítónő tudjon németül beszélni; de értenie akkor is jó lesz e nyelvet, és pedig, mint szintén fentebb említve volt, paedagogiai irodalmáért.

Ha e most jelzett czélt elértük, akkorra azon mások is megszűnik, a melyért tanítónak és tanítónőnek egyaránt a német nyelvet beszélnie kell tudni; t. i. német ajku közseinkért, melyek — kevés kivételével — magyar érzelműek; de német ajkuak. Hogy magyar ajkuakká is tegyük, magyar születésű tanítókkal és tanítónőkkel tanítsuk gyermekeiket. Ez ismét ugy lehetséges, ha ezek előbb a német nyelvet sajátítják el; csak így juthatnak közéjük, így oldhatják meg az itt kitűzött feladatot. Míg magyarul tudó, de német születésű tanerők ők nem fogják megmagyarosítani.

És ha már sorra jártuk az iskolákat, bár nem e lap tiszte ahhoz és arról szólni, legyen szabad a gymnasiumokra is áttérnem. Ezekben a görög és latin mellett, melyek az ifjuságot az egyetemi szakelődások hallgatására teszik képessé, a németet is tanítják; még pedig mindenütt a lehető legkisebb eredménnyel. Valjon szükség van-e itt erre? Más nemzet, ha már ez iránt a sympathia nem elég erős, nem bír-e a különböző tudomány ágakban oly jó műveket felmutatni, hogy mind egy legyen, akármelyikét a három világnyelvnek tanulja az ifju önképzési czélból?

De talán elég az iskolákról!

Ha az eddig kifejtett nézetek helyesek, azon következtetést kell azokból elvonnunk, hogy hazánk csaknem minden iskolájában szükséges egy élő idegen nyelv

tanítása. Melyik legyen az a három legelterjedtebb közül, a német, a francia vagy az angol? azt a körülmények határozzák meg; mily mértékben tegyük azt magunkévá, azt a czél jelöli ki.

Hanem akárhogy jelöli ki a czélt az egyes iskolák tanterve, mindenki, a mint soraim elején említém, azt óhajta legalább, hogy fáradozásai után, melyek egy idegen nyelv megtanulásával járnak, élő szóval is tudja azon gondolatait kifejezni.

Ezt azonban elérendő, 1-ször egy a mostaniánál különb, jobb tanítási módot kell feltalálnunk, mert az eddigi tanítás csak oly bennlakásos tanintézetekben vezetett beszédképességre, a hol amaz idegen nyelvet tettek rendes társalgási nyelvvé. De nem minden iskola — a fuiskolák meg éppen nem — bennlakásosak; hát azt ki is helyeselné, hogy a nyilvános iskolákban a közlekedési nyelv ne az anyanyelv legyen; hgy főnyelvnek az idegent vallja; azon gondolkozzék, azon fejezze ki érzelmeit, vágyait a tanuló és bűnök tartsa, — mert büntetés vár reá, — ha anyanyelvén szólal meg. Ez legbiztosabb útja annak, hogy az ifju lélekbe az idegen nyelvvel idegen szellemet is plántáljunk, mitől azt megóvni az idegen nyelv tanítása alatt a második feladat.

Az elsőre nézve csak azt óhajtom megjegyezni, hogy nézetem szerint minden idegen nyelvbeli theoria tanítását a beszédképességre alapítanám; tehát mindenképp előtt beszélni kell a tanulóknak tanulnia.

Hogyan vélem ezt kivihetőnek, annak elmondását legyen szabad máskorra hagynom.

A második feladatot, hogy az idegen nyelv tanulása ne hasson kártékonyan és elidegenítőleg a nemzeti szellemre, ugy tartom megoldhatónak, hogy azt az idegen nyelvet magyar születésű, magyar nevelésű és magyar gondolkozású egyén tanítsa, különösen az oly idegen nyelvet, melynek elsajátításánál féltő, hogy vele idegen szellemet is sajátít el a tanuló, a mi nálunk fájdalom! nem tartozik a ritkaságok közé. Azért 2-szor oly korban, midőn a hazája iránti szeretet még nem vert kellően gyökeret a gyermek lelkében, ne tanítsuk más nyelvre; de főleg ne engedjük meg, — ha már ki nem kerülhetjük e tanítást, — hogy az rendes társalgási nyelvvé fejlődjék nála. A kellő gyakorlatért bírjuk inkább reá, hogy naponként egy-egy negyedórát szenteljen hangos olvasásnak e nyelven; melylyel eleget tesz magának a nyelvnek gyakorlására. És fejletlen korban legyen 3-szor ez olvasmány mindig a magyar történelemből véve; és csak ha saját nemzeti történelmét és irodalmát *anyanyelvén* tanulva ösmeri, ha annak alakjainál, eseményeinél, ennek termékeinél megtanult lelkesülni, csak akkor adjunk kezébe olvasásra igazi jó és német szellemű, német nyelven irt munkát.

Egy tanító.

A talaj befolyása az egészségre.

(Vége.)

Mindenik esetben a közeg, melyben ilyen apró szervezetek tanyáznak, rájuk a legnagyobb befolyást gyakorolja, és a mennyiben az ilyen közeg éppen a talaj, tehát ezután nemcsak a mezei gazdaság, hanem az egészségügy rendezőinek is kell foglalkozniok a talaj minőségével. Még mielőtt ez apró szervezeteket ismerték volna, már sejtették, hogy a lázas betegségeket a talaj okozza. A váltó-lázak górhős talaját igyekeztek kiszárítás és csatornázás által levezetni és kiszáritani.

A rómaiak csatornázásai nemcsak gazdasági, hanem egészségi szempontból is készítették. Ilyen egészségjavító csatornázásai a rómaiaknak rég feledésbe merültek; de Tommasi-Cendelli és De-Tucci, munkáikban ezeket a végfeledéstől megóvni igyekeznek.

Régi tapasztalat, hogy az alluviumos talaj és ártéres ország a fertőző, lázas betegségek legjobb fészke. Az alluviumos talaj nem különbözik, sőt földtanilag sem bir különböző tulajdonokkal azon hegyek anyagai és alkatrészeitől, melyekről lehordatott s melyeknek zúzott törmeléke. Az egész eltérés csak is a lazultabb és likacsosabb állományban mutatkozik, melyben nedvesség, levegő és az apró szervezetek könnyebben tenyésznek. Malta szigetének likacsos, laza szikla talaja van, s a tapasztalás mutatja, hogy nem ment a cholera járványtól. A közéletben laikus embernek alig van képzelete a talaj laza, likacsos szerkezetéről, pedig nehéz és orony magasságu épületek állanak olyan talajon, melynek egy harmada csupa levegő. A talaj levegőjének vizsgálata nagyon új, de az eredmények nagy fontosságúak lehetnek a közönségre nézve. A talaj szénsavtartalma, melytől a mi forrás-vizeink szénsavjokat nyerik, sokban különbözik a talaj feletti levegőétől. A Heck, Fodor, Wolffhügel, Moeller és Wollny tüzetes és tudományos vizsgálatai bobizonyították azt, hogy a talaj szénsavja a földben levő szerves testek anyagcserejének terméke. Ezen vizsgálatok azt is kimutatták, hogy a talaj élenye annál kevesebb, minél több szénsavja és ezen szénsav mennyisége mindég különbözik mennyiségileg a talaj felett való légkör szénsav-tartalmától. Hogy pedig a talaj levegője nem marad a talajban és nem panghat, ezt nemcsak a physikai törvényekből lehet kimutatni, hanem kísérletek által be is lehet bizonyítani. Renk megfigyelte és tapasztalta, hogy a levegő egész éven át a talajból a körlégbe áramlik, más vizsgálgók kimutatták, hogy az így kiáramló levegő folytonosan csirázásra képes gombákat tartalmaz magában. Ebből azután könnyen meg lehet érteni, hogy a talaj mi módon árthat egészségünknek, valamint azt is meg lehet érteni, hogy azon házak, melyek ilyen talajra vannak építve, különösen ha ritkán vannak szellőztetve, mennyire egészségtelenek. A légáramlat a zárt szobában több ezerszerre csekélyebb mint a szabadban, tehát a talajból föláramló levegő éppen annyiszorta kevésbbé

ritkulhat meg. Kivált télen és nyári éjjelenként, midőn a szobában a levegő melegebb mint künn, a szobák valóságos szivattyuk gyanánt működnek és szívják a talaj levegőjét magokba. Tehát a legjobb prophylaxis a ragályos betegségek ellen a talaj fertőtlenítése, mely által az azon át kiáramló levegő is megtisztul. A talaj-levegővel épen egyforma befolyásu az egészségre a talaj vize is. Viz nélkül szerves életet nem lehet gondolni, saját testünknek szinte három negyede vízből áll. Az életben a nedvesség megjelenésének két módját lehet megkülönböztetni, u. m. a talaj nedvességét, hol a levegő és víz egyenlő arányban van a likacsokban és a talaj vizét, hol minden levegő a víz által a likacsokból kiszorított. Az 1856-ik év óta folytonosan együttes megjelenése van Münchenben a forró lázas betegségnek talaj vize apadásával, míg emelkedésénél mindig az ellenkező eset áll elő. De nem csak Münchenben, hanem Berlinben is hasonlót észlelt Virchow tanár. De vannak helységek laza talajon épülve, hol a forró-láz gyakori s melyeknek ninesen talajvizök. Ebből az következik, hogy nem maga a talajviz emelkedése direct, hanem az emelkedés következtében előidézett és a talajban e miatt végbemenő körülmények a betegségek indító okai.

Macpherson, Lewis, Cuninghám munkáiból ismerhető, hogy a mint nálunk a forró-láz: úgy Indiában a cholera a Ganges és Bramaputra deltáján, mint állandó lakhelyén, az eső és monsum által átnedvesített talajon hasonló körülmények befolyása miatt viszi végbe folyton pusztításait.

Midőn valamely helyt forró-láz vagy cholera dühöng, az orvosok között rendszerint véleménykülönség fordul elő a miatt, hogy vajjon a levegő vagy a talaj vize okozta-e a betegséget? Lehet, hogy a fertőzött talaj mind a két úton, t. i. levegője és vize által egyaránt gerjesztője a betegségnek. De csak ezutáni vizsgálatok és kísérletek fogják azt még kideríteni, hogy némely kóros anyagoknak és apró szervezeteknek, mely utjai azok, melyeken betegségek okozására legkönnyebben befolyhatnak. Tommasi és Klebs tanár azt állítja, hogy a váltólázt előidéző gombák levegő nélkül nem tenyészhetnek. A ragályos betegségeknel, hol a betegségek valódi okát még nem lehetett biztosan kipuhatolni, más körülményeket kell vezérelvül felállítani. A forró-láz és cholera betegség csiráit jelenleg még csak hatásaikból ismerjük. Nagyon sok eseténél már feltűnt, hogy járványos betegségek némely helyeken jelentkeztek a nélkül, hogy a talaj viznek ragályos voltát észleni lehetett volna, annál kevésbbé bebizonyítani, és így a betegség okául csak is a talaj levegőjét lehetett okozni. A gombák tenyészokainak vizsgálatánál kitűnt, hogy a tápláló folyadékok hig vagy sűrű volta a tenyészetre nagy befolyással van. Vannak kártékony gombák, melyek csak nagyon higitott és mások csak nagyon koncentrált folyadékban tenyésznek. Az emberi háztartásnál képződő hulladékok, mosdó- és mosadék-vizek, bármely rothadás és korhadás maradékai az apró szervezeteknek mind

megannyi tenyésző anyagai. Már gyakran hallottuk azt az állítást, hogy a szemét egészségünkre nem káros, csak ne legyen felhigitva. Sokan állítják, hogy a falvak sokkal piszkosabbak, mint a városok, és mégis sokan mennek üdülést keresni falukra, pedig majdnem minden falusi ház udvarán az első, a mi szemünkbe ötlük, egy nagy trágya-domb. Ez utóbbi igaz, hogy szembeötlő; de mégis aránylag a falvak szemete elenyésző ahhoz a piszokhoz képest, mely egy nagy város házaiban és talajában rejlik. Ha el is fogadható az, hogy van a piszoknak bizonyos oly tömörségi foka, mely az apró szervezetek tovább terjedésének nem kedvez; de sehol a talajban ilyen koncentrációja a piszoknak soha elé nem fordul, vagy pedig, tekintve a talaj nedvességét, csak időszerinti lehetne; tehát egészségi szempontból egyebet nem tehetünk egészségünk védelmére mint azt, hogy a szemetet, mit a tisztaság iránti vonzalmunk is parancsol, a talajból mint egészségünkre a legveszedelmesebbet távolítsuk el. A gombák tenyészésével foglalkozó természet-tudósok azt is kimutatták, hogy a folyadékokból és nedves tárgyokról az elpárolgással a ragályt gerjesztő gombák nem távolodnak el. Ebből azt lehetne következtetni, hogy lakhelyeket olyan módon is lehetne fertőtleníteni, ha a felületet jó nedvesen tartanók. De azon kellemetlenségtől eltekintve, melyet a nedves lakások más tekintetben az egészségre gyakorolnak, az ilyen folytonos nedvesen-tartás a körlég szárazsága miatt sem kivihető.

A régiebb orvosok a betegségek csaknem nagy részének okát a nedves talajban keresték és nem ok nélkül, mert figyelmes észlelők olyan városokban, a hol a házak közvetlen szomszédságában vízfelfogó gödrök vannak, leggyakrabban tapasztalták a ragályos betegségek felléptit. Lehet az, hogy a városok földalatti csatornázásának értékét túlbecsülik; de annyi áll, hogy a városok, melyek a czélszerű alagsövezést területeiken keresztül vitték, vidékek egészségi viszonyait nagyon megjavították. Nem rég a bécsi egészségügyi congressuson dr. Soyka egy igen tanulságos statistikai kimutatást közölt a typhusról München városából, melylyel az alagsövezés elleneinek minden érvét megczáfolta. Ennek elleni azt hozzák fel, hogy az alagsövezés nem állítható fel olyan tömötten, hogy minden hulladék és nedvesség ennek elágózásaiba bevezethető lehetne; továbbá azt állítják, hogy a talaj képes magát megtisztítani. Nagyon érdekes az, hogy a talajnak ez önmagát megtisztítóképesége az apró szervek által történik, az ugynevezett salétrom gombák által. Tehát ezen apró szervezetek képesek nem csak kárt, hanem hasznót is okozni. Tehát nem lesz előttünk meglepő, ha későbbi idők rá fognak jönni a hasznos apró szervek mesterséges tenyésztésére és ezek majd az ártalmasokkal küzdelemre kelnek a létért. Eddig az egészségügyi gyakorlatban és technikában, csak külső benyomások vagy ösztön által vezettettük magunkat, a mint az emberi józanész sugalta. Csak az újabb időben kezdődött a valóban oly

régén fennálló egészségügyi gyakorlat tudományos alapra tenni szert. A mindennapi életben igen fontos szerepet játszik a tisztaság éppen mint erkölcsi életünkben a lelkiismeret, az igazság és igazságtalanság érzete, a melylyel születünk vagy a melyre neveltetünk. S valamint jó lelkű, igazságos emberek több jót tesznek mint a lelkiösmeretlenek, ugy a tiszta emberek sokkal hosszabb és egészségesebb életet élnek mint a tisztátalanok. S valamint az igazság érzete az emberekben csak lassanként fejlődött ki: ugy a tisztaság iránti hajlam és fogékonyság is, a tökéletesedéssel folyton előre halad. A hasonló érzetek vezettek ösztönszerűleg arra, hogy kitaláljuk tapasztalat utján, hogy mit együnk, mit igyunk és hogyan öltözzünk, hogy egészségünket ne veszélyeztessük. Sok ezen dolgok közül tudományosan nem volt megvizsgálva, s már a köznapi tapasztalat felismerte hasznosságát az emberre nézve. Így van a talajjal is. Sok még rejtély; de az, mi eddig ismeretes, már is hasznót hajt az emberi jóllétnek.

Dr. Bartók István.

Kolozsvár népoktatásügye.

Kolozsmegye kir. tanfelügyelője városunk népoktatásügye állásáról, a mult 1880/81-ik tanévre szóló statist. táblázatok gondos egybeállítására s a megelőző tanévi adatokkal való egybevetése alapján, érdekes jelentést terjesztett elé a városi közig. bizottságnak a f. hó 7-én tartott ülésén.

Ez érdekes és tartalmas jelentésből örömmel közöljük a következő adatokat.

A városi tankötelesek száma, miután az összeírási jegyzékekből az idegen illetőségűek, valamint a tankötelezettségi kort már meghaladottak gondos átvizsgálásra kihagyattak, a megelőző évben kimutatott 3567-ről 3106-ra szállott le. Eme, 461 különbséget mutató tetemes apadásban jelentékeny része volt azonban a diphterytis pusztításainak is.

Ellenben a szoros értelemben vett népoktatási intézetek száma, — nem foglalva be közéjük az 5 gyermekerttet s illetőleg óvodát, a 2 állami képezdét, 1 közép kereskedelmi iskolát; s nem tekintve külön iskolának az ismétlő jellegű iparos- és kereskedelmi alsóbb iskolákat, — az 1879/80-ban kimutatott 25-ről 26-ra emelkedett; mely emelkedést a városi felsőbb leányiskola megnyitása eredményezte. Jellegök szerint ez iskolák közül tisztán állami volt 2, községi 3, felekezeti 15, társulati 1 és magán intézet 5.

Jelentékenyen gyarapodott a tényleg iskolába járók száma is, mert az 1879/80-ban kimutatott 2739-ről 3153-ra emelkedett; a gyarapodás tehát itt 414. És pedig: elemi iskolába járt 1879/80-ban 1829, 1880/81-ben 1918 (gyar. 89); ismétlő iskolába 79, 80-ban 459, 80/81-ben 530 (gy. 81.); felső nép- és polgári iskolába 79/80-ban 60, 80/81-ben 140 (gy. 80); magán

intézetbe a m. évi 205-tel szemben 179 (apad. 26) és közép tanodába 186-tal szemben 386; a mi magában véve is 200 gyarapodást adna. De ez hihetetlen; hanem igenis hihető az, hogy vagy a m. évi létszám volt csekélynek kimutatva, vagy az u. évi számított a valódinál nagyobbra, — az idegen illetőségűek, vagy a tankötelezettségi kort már meghaladtak befoglalásával. — Általában Kolozsvárt a tulajdonképpeni helyi illetőségű tankötelesekről s ezek iskolalátogatási viszonyáról mind addig teljes lehetetlen egészen megbízható adatokat nyerni, míg minden itteni iskolai előljárásnak meg nem rendeltetik, hogy értesítőiben s évi jelentésében külön kimutatásba foglalja a városiakat és idegen illetőségűeket; s viszont a tanköteles korban levőket meg az ezen kort már meghaladtakat, vagy még el sem is érteket.

Ebből magyarázza ki a jelentés azt a mindenkinek könnyen feltűnhető, de azért mégis csak látszólagos ellenmondást is, hogy habár a tényleg iskolába járók száma (= 3153) a városi tankötelesek számát (= 3106) 47-tel meg is haladja, mégis még 695 tankötelest (és pedig: 285 fiut és 410 leányt) kellett az iskolába nem járók rovatába beiktatni. Igen; mert köztudatu, hogy városunknak kivált a közép-, meg a velök kapcsolatban álló elemi iskoláiban minden évben nagy számú idegen illetőségű tanköteles nyer oktatást; de ezzel szemben éppen a városi hatóság által felvételre összeírási jegyzékek s a beljök foglalt szülői és gyámi bevallások igazolták elszomorítóan, hogy még mindig számos városi tanköteles nem részesül s — elegendő iskolák hiányában — nem is részesülhet semmi oktatásban. Ezért csak örömmel és tiszteletteljes elismeréssel üdvözölhetjük mi is a városi tek. képviselő bizottságot, hogy csak nem régiben 2 új községi elemi népiskola felállítását határozta el, s ezek közül az egyiket — a hidelvei nagy utcáit — a f. év novembere havában már meg is nyitatta és az alkalmas telket a másikkal a felállíthatósághoz is megszerezte. Különben megnyugtató, sőt örvendető itt az is, hogy az iskolába nem járó városi tankötelesek száma a megelőző évi 828-hoz képest 695-re szállott; tehát 1 tanév alatt 133-mal javult.

Különösen helybeli olvasóinkra nézve nem tartjuk érdektelennek az arra vonatkozó adatok közlését sem, hogy a tényleg iskolába járók miként oszlottak meg vallás és nyelv szerint; de — térkimélés okáért — itt már csak is az 1880/81-ki tanévre szóló számokat közöljük, minden egyes adat után beiktatva zárójelbe a megelőző évihez képest mutatkozott gyarapodást, vagy

apadást is. Róm. katolikus volt 1284 (+ 90), ev. reform. 1042 (+ 138), gör. kath. 293 (+ 71), Mózes vallásu 230 (+ 85), ágost. hitv. 146 (+ 9), unitárius 132 (+ 14), gör. keleti 26 (+ 7). Tehát a tényleg iskolába levők minden vallás felekezetnél gyarapodtak; de legfeltűnőbb arányban a Mózes-vallásuaknál és gör. keletieknél. Bevallott anyanyelvére, vagyis inkább nemzetiségére nézve, mert hisz nálunk, néhány újabb bevándorlottnak gyermekén kívül, csaknem minden tanuló anyanyelveként beszéli nyelvünket — magyar volt 2707 (+ 343), román 318 (+ 82), német 120 (– 9), tót 4 (– 3) és orosz is 4 (+ 2); de szerbnek a legutóbbi tanévben már nem vallotta magát egy sem, míg 1878/80-ban ilyen is volt 1, az apadás tehát itt 1.

Az összes népokt. intézetek növendékei közül télen-nyáron (a mi nálunk 9, s illetve 10 hónapos tanulmányot jelent), járt iskolába 2678 (+ 358), csak télen 475 (+ 56); de 7 hóig ezek is jártak, legtöbbször az ismétlő és továbbképző jellegű városi ipariskolákba, melyek növendékei a tavaly is 10 osztályba (1 előkészítő, 5 első, 3 második és 1 harmadik osztályba) voltak beosztva, s 5 iskolai helyiségben nyerték oktatásukat. — Ide írjuk azt is, hogy 1 elemi népiskolában, a Szent-Péterről címzett külső magyar-utcai r. kath.-ban, az állásától már meg is fosztott tanító bünyös hanyagsága miatt, a múlt tanév legnagyobb részében semmi tanítás sem volt; de a folyó tanévre már e soká elhanyagolt iskola is teljesebb berendezést, teljesebb felszerelést és szép készültségű, szorgalmas új tanítót nyert.

Jelentékenyen gyarapodott a tankönyvvel birók száma is; mert a megelőző évi 2603-ról 2887-re emelkedett (+ 284); de azért még a múlt tanévben is 266 iskolába járó tanköteles nem volt ellátva a szükséges tankönyvekkel. Károsan, vagy legalább hátrányosan érzett meg tehát, hogy a szegény gyermekek könyveire fordított összeg a m. évi 400 frtról 356 frtra szállott le, tehát 44 frttal apadott. Bizonyára még több gyermek érezte meg a szükséges tanszerek hiányát; s ezért csak örömmel és hálás elismeréssel üdvözölhetjük a szegény tanulók felségelésére városunkban legújabbán alakult derék egyesületet azért, hogy figyelmét legközelebről az egyöntetű és sikeres tanítás ez egyik leglényegesebb akadályára is kiterjeszté, s annak elhárítására lépéseket tenni igyekeznek.

(Vége köv.)

T Á R C S A .

Vasárnapi iskola Kolozsvárt.

De Gerandó Antonina, a kolozsvári fels. leányiskola igazgatója lapunk 17-ik számában közölt felolva.

sásában indítványt tett, hogy alakuljon Kolozsvárt egyesület, melynek tagjai felkeresnék és vonzó, értelem és szívnyemesítő előadásokat tartanának azon szegény gyer-

mekeknek, kik semmi rendes elemi, esteli tanításban nem részesülnek s az estvéket korcsmákban s az utcán csatangolva töltik. Mert, mint lapunkban máshelyt említve volt, vannak Kolozsvárt ilyek.

Azóta ez indítvány megbeszélés tárgya lőn a kolozsvári nevelésügyi bizottságban, azóta ily egyesület önkéntes vállalkozókból meg is alakult, azóta az első vasárnapi iskolázás meg is kezdődött. Elmondom, hogy mi történt, mert hiszen derék és városokban okvetetlen követendő dolog történt e tárgyban, mert alig van hazánkban városa, melyben népiskola elég volna a tanítótelesek befogadására s így városunkban sincs elég, bárha a meglévőbe még lehetne tenni be. Deczember 4-ikén történt az első oktatás, vasárnap 3—4 óráig. Összesen 11 rongyos 9—14 éves utcagyermek gyűjtött össze a kolozsvári I-ső községi iskolába, hová számosan jelentek meg tanítók s érdeklődők is. Kétségkívül szomoruan érdekre méltó látványt nyújtott e 11 elhanyagolt testü és kedélyü gyermek, kiknek egy része teljesen árva s állandó lakás nélkül kóboroltak utcákon s háltak, a hol lehetett. De Gerandó Antonina szólt először hozzájuk néhány szót, ígérve, hogy ők itt tanítást fognak nyerni, ha figyelnek s részesülni fognak az oktatás áldásában. Azután Boros György, unitarius gymn. tanár beszélt el nekik egy kis erkölcsnemesítő mesét arról, hogy Jancsiból, hogy lett János. A gyermekek sajtószere, élénk érdeklődéssel hallgatták az egyszerű mesét, mondhatnám nyelték a szót, míg másfelől egyes megjegyzéseik, közbeszólásaik arról tanuskodtak, hogy itt a nevelő-oktatás véghatárán állunk, melyen túl vagy alól meghódítandó területek állanak. Végül De Gerandó Antonina kenyeret s almát osztott ki nekik s azt hiszem, hogy a gyermekek egy áldó hatás enyhítő sugarával lelkeikben, távoztak el, fogadkozva, hogy a következő vasárnap ez időn ismét megjelennek.

A gyermekek egy részének nagyon megtetszett ez a tanítás, mert másnap, hétfőn reggel 8 órakor újra beállítottak az iskolába Nagy Kálmán tanítóhoz, hogy ők már most tanulni akarnak. És úgy is történt, felvették az iskolába s a többi tanulók eledelt hordtak fel számokra egy pár napon keresztül, megindulva ez éhező arcokon. Azóta De Gerandó Antonina nemes szeretete ebédet szerzett ez árva gyermekeknek s felöltöztetett őket és Váradi Károly tanfelügyelő ur útján Kolozsvár város tanácsa felkérte, hogy e lakás nélkül szűkölködők számára egy szobát rendeztessen be az I-ső közs. iskola helyiségében, mi kétségtelen, meg fog történni.

A következő vasárnap 3 órakor ismét megjelentek a gyermekek, feltűnő jeleivel az egy heti oktatás hatásának s nekik újra Boros György beszélt, folytatva János történetét s a múlt órai elbeszélés tartalmáról kérdéseket téve; utána Németh István, unit. papjelölt tanított nekik, elbeszélés formájában számtani kérdéseket téve és ezt ismét követte cipő- meg alma-kiosztás. Érdeklődők ismét nagy számmal jelentek meg s köztök Váradi Károly, kolozsm. kir. tanfelügyelője is és nem

csalódunk, azt hívén, hogy e gyermekekben nyert ügye van De Gerandó Antonina nevelő gondjának, mi jól is van így s javulni csak is effélék által fog a társadalom. Alsóbb foku, de egyetemes oktatás, melyből ne legyen kizárva, sőt melyből ne vonhassa ki magát senki: ezt kiáltja a modern társadalom a haladni kívánás hangos szózatával, melyet meg kell hallani azoknak, kiket a társadalom felemelt. Mert a mint igaz, hogy ember nagy, kitűnő, emberek nélkül nem lehet és embert nagygyá csak ember tehet, másfelől tény, hogy a legnagyobb nyomort is az embernek az ember teremtette meg. . . . i . . . n.

Az iskolai takarékpénztárak.

Igen tisztelt szerkesztő ur!

A jó, üdvös és hazánkra nézve oly nagy fontosságú ügy érdekében tisztelettel kérem: sziveskedjék a következő soroknak becses lapjában helyet adni.

A f. évi augustus hóban tartott országos tanítógyűlés az iskolai takarékpénztárak ügyét is napirendjére tűzte és beható tanácskozás tárgyává tette. E tanácskozásnak az volt az eredménye, hogy az országos tanítógyűlés általában helyesnek és üdvösnek ismervén az iskolai takarékpénztár intézményét, kimondta, hogy „a tanító az iskolai takarékpénztárt, mint a takarékosagra szoktatás egyik hathatós eszközét, ott, a hol és a mikor a körülmények ajánlják, hozza be iskolájába“

A tanítók országos gyűlésének e nyilatkozata után önköz fordulok, igen tisztelt tanító urak és hölgyek! Miután a tanítók legtekintélyesebb gyülekezetének nyilatkozata kétségkívül eloszlatta az intézmény iránt korábban táplált kételyeket, és megszüntette a paedagogiai ellenvetéseket, most már talán remélhető, hogy mindenki, kinek a nevelés ügye szívében fekszik, és a ki komolyan veszi hivatását, meg fogja hozni azt a tőle kívánt idő- és fáradságbeli csekély áldozatot, melyet az iskolai takarékpénztár behozatala és kezelése igényel. Mert hogy az intézmény behozatalát „a körülmények csaknem mindenütt ajánlják“, azt mutatja azon 443 érdekekben gazdag tanító és tanítónő elismerésre méltó eddigi működése, kik az üdvös intézményt a legkülönbözőbb helyeken, városokban, falvakban, sőt pusztákon is életbe léptették, és a legszebb eredménnyel kezelik, a legszebb eredménnyel nem csak gazdasági, hanem erkölcsi szempontból is, elég bizonyítékot szolgáltatván arra, hogy az intézmény üdvös hatása kiterjed a tanulóakra és szüleikre egyformán. E nagy és üdvös hatás, mely mindenütt tapasztaltott, adja magyarázatát, hogy az intézmény rövid 15 év alatt majdnem egész Európában meghonosodott.

Rajta tehát, tisztelt tanító urak és hölgyek! Tegyenek úgy, mint a francia tantestület tagjai tettek mindjárt az ez ügyben tartott első értekezleten. „Mi elfogadjuk az intézményt, így szóltak, megmutatva a világnak, hogy nem vagyunk kevésbé hazafiak, mint szomszédaink, a belgák“—Mutassuk meg mi is, hogy bármely nemzet fiával vetekedünk

hazafiságban, és tegyük meg együttes erővel, a mi fölünk telik, hogy legalább a jövőnek józan, gazdálkodni tudó és azért jó módu és független polgárokat neveljünk.

Terjeszszék tisztelt uraim és hölgyeim, az iskolai takarékpénztárak intézményét és az isten áldása, a nemzet hálája fogja kisérni működésüket!*)

Budapesten, 1881. november 23.

Weisz Bernát Ferencz.

Az isk. takarékpénztárakkal foglalkozó tanítók jutalmazása.

Az országos gazdasági egyesület nemzetgazdasági szakosztályának iskola-takarékpénztári bizottsága ma délután négy órakor Weisz B. F. elnökte alatt ülést tartott. Jelen voltak dr. Herich Károly a földmivé-
lés-, ipar- és kereskedelmi minister kiküldötte, Buzogány Áron a vallás- és közoktatásügyi ministerium kiküldötte, Harsányi József a belügyministerium megbízottja, Korizmicz László, Dorner Ede, Nickl Mihály, Fehér Miklós, Giróky Ferencz és Ordódy Lajos.

Weisz Bernát Ferencz üdvözlö a megjelenteket, s előadja az iskolai takarékpénztárak fontosságát. A boldogult Csengery egy alkalommal odanyilatkozott, hogy ha sehol sem volnának is iskolai takarékpénztárak, nálunk mégis meg kellene honosítani, mert népünkbe a takarékoság érzetét kell becsepegtetni. Előadja, hogy az iskolai takarékpénztárral foglalkozó tanítók száma már 443-ra rug, holott tavaly csak 334 tanító foglalkozott a takarékpénztárakkal. E gyors emelkedés oka abban keresendő, hogy tavaly a tanítók közt huszonöt frtnyi jutalmat osztottak ki. E célra a közoktatásügyi minister 1000 frtot, a földmivé-
lési min. szintén 1000 frtot, Fraknoi Vilmos 25 frtot és Weisz B. Ferencz 500 frtot adott. Így tehát 101 tanítót lehet a 25 frtos jutalomban részesíteni.

Ezután megojtetett a sorsolás, melynek eredménye a következő:

Kiss Elek (Magyar-Igen), Alexi Borbála (Eger), Lóvy Izidor (Facset), Török László (Taszár), Lilienthal Miksa (Szenicz), Pásty Károly (Kecskemét), Tóth Lajos (Süme-
g-Mihályfa), Kenesey Vilmos (Máté-Szalka), Stern Mór (Buda-
pest), Meszes Polikár (Veszprém), Kosztony József (Csab-
Rendek), Schön Mór (Sátoralja-Ujhely), Laucsek Gyula (Lo-
vászpatona), Csath György (Budapest), Gyenge József (Szi-
lág-Somlyó), Kohn József (Szenicz), Salamon Gyula (Kun-
Szent-Miklós), Gyórfy János (Nagyperkáta), Ringer Mihály
(Hajdu-Dorogh), Berecz Gyula (Fehértemplom), Schwarz Ig-
nác (Nyitra), Kleiszner Mór (Nyitra), Galloner Anna (Fe-
hértemplom), Nyitrai Lajos (Szegszárd), Kőnczöl János (Sal-
gótarján), Rumpeczki Ignác (Pálóc), dr. Krós Gábor (Bu-

*) Utasításokkal és mintákkal kívánatra szívesen szolgál az „Orsz. magy. gazdas. egyesület“ iskolai takarékpénztárak szakosztálya, Köztelek, Budapest, állói-ut.

dapest), Schlesinger Lipót (Ipolság), Samu József (Félegy-
háza), Solyom Antal (Hajdu-Böszörmény), Molnár József
(Győr), Hubacsek Alajos (Budapest), Raunert Adolf (Zombor),
Fleischhacker Laura (Fehértemplom), Koczmann János (Tür-
kös), Mórítz István (Szentlászló), Gömöri Sándor (Salgótar-
ján), Fürst Győző (Nyitra), Máté József (Vác), özv. Krausz
Lipótné szül. Reiszleben (Miskolcz), Fülöp Ede (Nagy-Marjas),
Székely Antal (Tátrány), Dávid Antal (Debreczen), Schmidt
Amália (Fehértemplom), Szinger Adolf (Balassa-Gyarmat),
Arányi Antal (Znióváralfa), Illada Sándor (Debreczen), Fil-
limek Endre (Vác), Haraszi Gyula (Szabadka), Haág Béla
(Homolicz), Szabó Kálmán (Tiszalök), Kovácsi Mari (Kisvárd),
Friedrich Vendel (Ujpest), Holejmik Antal (Rákos-Keresztur),
Takács István (Kupcsicz), Kálóczy József (Eperjes), Szobkó
István (Miskolcz), Salamon Károly (Székesfehérvár), Mészá-
ros János (Czegléd), Tóth Gábor (Budapest), Paar Ferencz
(Apácza), Kővér Lázár (Bánfalu), Odor Ilona (Tálya), Pataki
Ferencz (Mármaros-Sziget), Verner Mihály (Kiripolcz), Tóth
Károly (Debreczen), Rozgonyi Endre (Kun-Szent-Miklós),
Pertkoldy Károly (Máád), Szabó Hermin (Csabrendek), Lö-
venstein Adolf (Szina), Gaál Miklós (Gyergyó-Ditró), Gyórfi
János (Kis-Perkáta), Takács István (Kupsincz), Kövel István
(Székes-Fehérvár), Goós József (Kecskemét), Szalontai Sándor
(Kecskemét), Tóth-Vachter Karolin (Szeged), Koló János
(Gyergyó-Ditró), Popper Ignác (Devecser), Vinkler Ágoston
(Rákos-Keresztur), Csibi Péter (Gyergyó-Ditró), Serné Ferencz
(Salgótarján), Stark János (Tatráng), Szupcsi Lénárd (Pusztá
Gyimót), Berta Károly (Tatráng), Ráth Mór (Siófok), Ollis
János (Rima-Szombat), Stankovics Alajos (Modor), Fekete
János (Bánffy-Hunyad), Katinszky Gyula (Eger), Lipót Já-
nos (Teés), Fischer Mór (Vár-Palota), Biró József (Keszt-
hely), Mater Helén apácza (Kis- és Nagy-Perkáta), Bujdosó
József (Saág), Fricz István (Liptó-Szent-Miklós), Czech-
maiszter István (Győr), Gyúrácz Ferencz (Pápa), Ehrmann
Lina (Berettyó-Ujfalú), Lichtér Vilmos (Gyoma), Gottlieb
Jakab (Berettyó-Ujfalú).

Weisz B. F. előadja, hogy legtöbb iskolai takaré-
pénztár van Debreczenben, legkevesebb Sopronban, Pozsony-
ban egy sincs. A felszólaló indítványára elhatározottat,
hogy az iskolai takarékpénztári ügyekben beérkező kérvé-
nyekben az orsz. magyar gazdasági egyesület iskola-takarék-
pénztári bizottsága fog intézkedni. Budapest, IX. köztelek.

Az ülés 6 óra felé ért véget.

Szerkesztői levél.

Tisztelt szerkesztő ur! Becses felszólításának engedve,
tudatni kívánom a „Család és Iskola“ t. olvasóival ama fon-
tosabb határozatokat, melyeket Kolozsvár város iskolaszéke
f. hó december hó 1-én tartott gyűlésében hozott.

Tudva van ugyanis szerkesztő ur előtt, hogy a városi
közgyűlés már a folyó év elején 125 j. k. határozat értel-
mében két vegyes községi népiskola beállítását kimondotta.
Ezen egyikének ünnepélyes megnyitása e lapok november
15-iki számában ismertette volt.

Melléklet a „Család és Iskola“ 20-ik számához.

Fennebb említett napon tartott iskolaszéki gyűlésben elnök mgs. Páll Sándor ur mindenek előtt a hidelvi II. községi iskola megnyitására teszi meg jelentését. Azután pedig a III. községi — a k. közép utczában — jövő évben megnyitandó iskola költségvetését tűzi ki tárgyalásra, mely csekély előnyös módosítással elfogadtatott. Ezzel kapcsolatosan a városi tanács azon átiratát olvastatja fel, a melyben tudatván azt, hogy a város gazdáját a jövő évben a hidelven és k. közép utczában építendő 2. községi iskola anyagjainak beszerzésére utasita; felhívja az iskolaszéket egy bizottság kiküldésére, mely a város mérnöke és gazdájával érintkezésbe lépven, a két iskola tervét és költségvetését megállapítsa s arról véleményes jelentését a városi hatósághoz mentől előbb nyujtsa be. Ennek folytán a bizottság Finály Henrich, Váradi Károly, Paál Ferencz és Nagy Mór személyében ki is küldetett.

Ezekhez hasonló fontossága s ugy nevelés, mint iparügyi tekintetben igen nevezetes tárgya vala az iskolaszéki tanácskozásnak a kolozsvári polgári iskola mellé államköltségen felállítani szándékolt ipar-tanműhely, melyre, a mint a szerkesztő ur előtt is ismeretes, az ipar-kamarai, iparos-egyleti s a községi iskolák f. bizottságának tagjaiból egy enqute volt véleményes jelentés tételre kiküldve. E bizottság jelentését a ministeri tervezettől némileg eltérőleg, de a vidéki s helyi érdekek tekintetbe vételével oly értelemben tette meg, hogy kéressék meg a nméltóságú vallás és közoktatásügyi minister ur, miszerint tekintve Kolozsvár specialis viszonyát, ide nem csak kizárólag egyféle anyag feldolgozására irányuló tanműhely, hanem a fa s ebből főleg a műasztalosságra irányuló iparág, a vas s ebből különösen a mulakatosság, az agyag s ebből inkább a kályha készitési iparág mivélése karoltassék fel s tanittassék a a már helyben is virágzó gyárak vagy műhelyek jelesbjeiben. Mert ugy véli a bizottság, hogy így a több irányu képzés elérhetésén kívül, az egyes tulajdonosokkal kötött szerződés mellett tetemes költség kimelés is lenne elérhető.

Rövid eszmecsere után a jelentés helyeslő tudomásul vétele mellett abban történt megállapodás, hogy kéressék fel a városi hatóság a jelentésnek pártolás mellett a v. és közoktatásügyi minister ur ó nméltóságához leendő felterjesztésére.

Miután még a felső leány-iskola jövő évi költség előirányzata is némi módosítással elfogadtatott volna, elnök a gyűlést bezárta.

Adja Isten, hogy iskolaszékünk s a városi atyák buzgó törekvéseit ez irányban is siker koronázza. Ugy legyen!

... K.

EGYESÜLETI KÖZLEMÉNY.

Felhívás.

Miután a kolozsmegyei tankerületi tanító-testület könyvbíráló bizottsága f. é. nov. hó 8-án tartott ülésében elhatározta, hogy a népiskoláknál használatban levő tankönyveket veszi bíráját alá; tisztelettel felkérjük

azon t. tanító urakat, kik a tantestületnek tagjai, sziveskedjenek az iskolájoknál használatban levő tankönyvek jegyzékét a szerzők megnevezésével a könyvbíráló bizottság alólirt elnökéhez mielőbb beküldeni.

A kolozsmegyei tankerületi tanító-testület könyvbíráló bizottságának 1881. november hó 29-én tartott üléséből.

Kolozsvárt, 1881. decz. hó 12-én.

Kozma Józsefné,
biz. elnök.

Váradi Albert,
b. jegyző.

IRODALOM.

A Magyar Dal-Album új folyamának 2-ik füzete a napokban jelent meg. 20 magyar dalt tartalmaz, melyek között egy pár igen csinos és hangulatteljes dallam van, a többiről azonban csak annyit mondhatunk, hogy azok is magyar dalok, s talán szövegök kezdőbetűjének köszönhetik megjelenésüket. Szeretnők tudni, hogy a 427. 430. és 432-ik dal kísérete mennyiben egyeztethető össze a magyar zene rythmusával. „Áll az Ulán tábor öre“ czimű dal eredetiségét is bátorkodunk kétségbe vonni. Egyáltalában újban is azon óhajunknak adunk kifejezést, hogy ne a dalok száma szaporittassék, hanem az eredeti magyar dalok legyenek ismertetve.

Vettünk egy előfizetési felhívást, mely szerint Divald Károly fényképnymoda-tulajdonos, kiadó Eperjesen, „A képzőművészet remekei“ cz. a. egy fényképnymatokban kiállítandó gyűjteményt ad ki, mely a XV—XVII. évszázbeli, valamint az újabb olasz, francia, németalföldi és hollandi iskolák legnagyobb mestereinek válogatott műremekeit, szobrok és festmények legkitűnőbb másolatait fogja magába foglalni. E kitűnő vállalat, mely a pártolást teljesen megérdemli, már megindult s 3 kötetben 36—40 havi füzetekben jelenik meg; minden füzet 5 mulapból s egy iv magyarázatból fog állani, melyet Wagner János ir. Egy füzet bolti ára 1 fjt 20 kr, postán csomagolva 25 krral több minden küldemény.

Abafi Lajos „Nemzeti könyvtár“ czimű pártolásra méltó vállalatából újra megjelent hét füzet, ugyanis a 93—100-ig, vagyis az új folyam 13—20-ig. E füzetekben befejezést nyer Vajda János összes költeményeinek második kötete, s ezzel e becses munkát immár egészen birják az előfizetők. Befejeztetik továbbá Gaal Józsefnek „Szirmay Ilona“ czimű érdekes történelmi regénye, valamint Dr. Babics Ferencz szépen irt bevezetése, mely Gaal életét és műveit behatóan ismerteti. Végül vesszük Beöthy László „Goldbach & Comp.“ czimű társadalmi regényének folytatását. Az ár (füzetenként 30 kr.) a diszes kiállításához képest igen olcsónak mondható. 12 füzetre 3 fjt 60 krral előfizetők a füzeteket bérmentve kapják. Ajánljuk a szép vállalatot főleg az olvasókörök figyelmébe.

VEGYESEK.

Az előfizetés feltételei.

A „Család és Iskola“ megjelen havonként kétszer, 1-én és 15-én, legalább egy iv tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, fél-évre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések pe-tit soronként 5 krral számíttatnak, minden hirdetésért e mellett 30 kr. bélyegdíj fi-zetendő.

Az előfizetési pénzek, hirdetések, — Propper Ferencz egyleti pénztárnok czi-mén, — a kiadó-hivatalba (Csillagutczza 7. sz. a.) küldendők.

Kapcsolatban evvel megemlitjük, hogy a jövő év 1-ső számán kezdve lapunk mellé állandó hirdető mellékletet csatolunk.

Mellékleteket lapunk mellé csatolva elküldünk 100-át 60 krjával s minden kül-deményért 1 frt 20 kr. postadij fizetendő.

— Felhivás. A midőn a jelen számmal a „Csa-lád és Iskola“ VII-ik évfolyamának utolsó számát adjuk, fölkérjük mindazon t. előfizetőinket, a kik előfizetési di-jaikat még nem fizették be, sziveskedjenek az év lejáratá előtt beküldeni. A „Család és Iskola“ kiadóhivatala.

— Tudósítás vizsgálatról. A helybeli alsó kereske-delmi tanonciskolában az évi vizsgálatok f. évi december hó 4-én a délelőtti és délutáni órákban tartattak meg. A vizsgálatokon jelen volt a fentartó kereskedői testület el-nöksége s a tanügyi felügyelő. A főnökök tanonczaik vizs-gái iránt semmi érdeklődést nem mutattak, mert a délelőtti órákban egy főnököt sem láttunk a vizsgán. A tanférfiak közül is csak a helybeli felsőbb kereskedelmi iskola tanárai jelentek meg. A vizsga eredményével általában meg lehetünk elégedve, ha tekintetbe vesszük, hogy a tanoncok csak va-sár- és ünnepnapokon nyernek oktatást és két-hétköznapon az estéli órákban. A tantárgyak számához mérve oly kevés egy óra esett. Jövőre ez az iskola is rendezettebb álla-potba jut, miután a fentartó testület elhatározta, hogy jövő évi január 1-étől a tanonc iskolát a felsőbb kereskedelmi iskolával kapcsolja össze, úgy a mint az máshol is, a hol csak felsőbb intézet létezik, — szokásban van. Hisszük, hogy ez az egyesítés a tanonciskola előnyére fog szolgálni.

— Bosnia-Hercegovina. Bosniában és Hercegovoi-nában az occupatio idejében volt 645 iskola, melyek közül 515 mahomedán s 130 volt katolikus. Azóta alapított 24 kormány- és 14 községi iskola. Ezen új iskoláknál mű-ködik 4 tanítónő s 40 tanító. Ez utóbbiak közül csak 13 képzett tanító van, a többiek altisztek. 139,012 iskolás gyermek közül 29,516 jár iskolába.

— Új taneszköz. A francia hadügyminiszterium 1.000,000 frankot szánt gyermekpuskák készíttetésére a

lövés megtanítására s ezt a közoktatásügyi miniszterium kötelezővé tette. E határozat még október havában volt életbe lépendő és egyelőre csak az elemi iskolák kapnak három fegyvert, melyek közül kettő az oktatásra és egy a szerkezet megértetésére használják. Az oktatást pedig vagy az iskolaigazgató vagy az illető község valamely régi kato-nája fogja teljesíteni.

— Az új francia miniszterium tagja lett Paul Bert is, mint közoktatásügyi miniszter. Közlelebről magyar paed. lapok sokat foglalkoztak Paul Bert egy pár beszédével, ki-vonatosan közölték is őket, melyek közül kivált ama beszé-de, melyet Párisban a tanítók által tiszteletére tartott ban-quet-en sept. 18-án tartott a Palais-Royal-ban, szabad esz-mékben nagyon gazdag s a népnevelésért mindent tenni-akarónak látszik. Paul Bert Yonne követe s a fr. kamara elemi oktatási bizottságának elnöke s előadója volt. Mint ilyen elismert tevékenységű s népszerű férfiú volt s most Jules Ferry helyét tölti be a Gambetta-miniszteriumban, ki majdnem két és fél évig volt miniszter (1879. jan. 30-tól) s érdemeinek maga Paul Bert is elismerője. Most kétségen kívül derék alkalma van Paul Bertnek a nagy ígéretek be-váltására s oly vezetőjévé lenni a fr. közoktatásügynek, minőt maga öhajtott, a kit tiszteljenek erőlyéért, becsülje-nek igazságérzetéért s szeressenek jóakarataért.

— Lapunkhoz mellékelve veszik olvasóink Szurmák V. arany-ezüst ékszer árjegyzékét. Ajánljuk olvasóink fi-gyelmébe.

— Lapunk mai számával, mint ez évben utolsóval, küldjük szét a folyó évi tartalomjegyzéket.

— Nyilvános nyugtatványok. (Folytatás) A „Család és Iskola“ árában fizettek:

1881. a) 3 frtjával egész évre.

174. Állami iskola Felvincz. 175. Koos Ferencz kir. tanfelügyelő Brassó. 176. Erdődi János igazgató Kassa. 177. Szöllősi István képezői tanár helyben. 178. Török Berta árvaházi tanítónő helyben. 179. Állami iskola Veresegyház.

Az 1881-ik év első felére 1 frt 50 krjával.

180. Göcs Eszter tanítónő Kolozsvár. 181. Benedek Áron képezd. tanár Kolozsvár. 182. Deák József polg. isk. igazgató Kolozsvár. 183. Kovács Dénes tan. Uzon. 184. Özv. Lakatos Jánosné tan. Csik-Szereda. 185. Mántó György Sz.-Keresztur. 186. Ifj. olvasó kör Sárospatak. 187. Csóka György tan. Mező-Telegd. 188. Községi iskola N.-Bacson. 189. R. k. tanító-képezde Szathmár.

Az 1881-ik év második felére.

190. Állami iskola Vizakna. 191. Mántó György Sz.-Keresztur. 192. Kilyéni Endre Brassó. 193. Esztegár Ti-vadar r. k. tan. Kolozsvár. 194. Szekeres Elek tan. M.-Vásárhely. 195. Dömötör Krisztina tanítónő Kecskemét. 196. Vajna Sándor kir. tanfelügyelő Déva.

Kolozsvárt, 1881. december 13-án.

A „Család és Iskola“
kiadó-hivatala.

Tartalom: Felhivás előfizetésre. A „Család és Is-kola“ szerkesztősége. Az idegen nyelvek hazánkban s azok tanítása. Egy tanító. A talaj befolyása az egészségre. Dr. Bartók Istvántól. Kolozsvár népoktatásügye. Vasárnapi iskola Kolozsvárt. . . . . Az iskolai takarékpénztárak. Weisz Bernát Ferencz. Az iskolai takarékpénztárakkal foglalkozó tanítók jutalmazása Szerkesztői levél. K. Egyesületi közle-mény. Felhivás. Irodalom. Vegyesek.